

Tali ki Fesili Mai te Tusi mō Fakatasiga ko te 'Tou Olaga Kelisiano mo te Galuega Talai

IUNI 1-7

Keli Malosi Atu ki Taemani Faka-te-Agaga

it-2 813

Saesaega o Gatu

Se fakaasiga masani o te fanoanoa i tino lutaia mo tino mai te saegala, maise māfai ko 'logo me ko mate se lotou kāiga pili. E masani sale kafai e saesae se gatu, ko te feitu fua ki mua o te gatu e 'sae telā e lavea fua i ei a fatafata, kae e se saesae te gatu katoa ke se toe mafai o pei.

A te taimi muamua ne sae mai ei se faifaiga pe-nei i te Tusi Tapu, ko te taimi ne saesae i ei ne Leupena, te tama toekimua a lakopo, a tena gatu, i te taimi ne foki mai a ia kae iloa ne ia i a Iosefa ko galo i te vaikeli, fai atu ei: “Ko galo te tamaliki! Ne a nei aku mea ka fai?” E pelā me ko te toekimua, i o Leupena te tiute ke tausi ki tena taina foliki. I te taimi ne fakailoa atu ki a lakopo i tena tama ko mate, ne saesae foki ana gatu kae pei ki gatu lautaga ona ko te fanoanoa (Ken 37:29, 30, 34), kae i Aikupito ne saesae foki ne āfa taina o Iosefa olotou gatu ke fakasi te lotou fanoa'noa i te taimi ne fai ei pelā i a Peniamina se tino kaisoa.—Ken 44:13.

IUNI 8-14

KOLOA MAI TE MUNA A TE ATUA | KENESE 46-47

“Se Fakatapūga Mai te Oge”

w87 5/1 15 ¶12

Faka'saoga o Ola i Taimi o te Oge

² Ne oti atu a tausaga e fitu kolā ne uke i ei a meakai, kae ne kamata te oge e pelā loa mo te mea ne 'valo ne leova—ne seki gata fua a te oge i Aikupito, “ne pokotia a te lalolagi katoa.” I te taimi ne 'tagi atu ei a tino kolā ko tai 'mate i

te fia'kai ki te Falao ke maua aka ne olotou meakai, ne fai atu te Falao ki a latou: “Olo ki a Iosefa, kae fai so se mea e fakatonu atu ne ia ki a koutou.” Ne fakatau atu ne Iosefa olotou saito ki tino Aikupito ke oko ki te taimi ko seai i ei ne olotou tupe. Tenā ne talia i ei ne ia ke puke olotou manu ke 'togi ki ei olotou mea'kai. Fakamuli ifo ne fai atu a tino ki a Iosefa: “Togi ne koe matou mo omotou manafa ki meakai, kae ka fai matou mo fai a pologa a te Falao, kae ko omotou manafa ka tuku ma ia.” Tenā ne 'togi ei ne Iosefa a manafa katoa a tino Aikupito ma te Falao.—Kenese 41:53-57; 47:13-20.

Keli Malosi Atu ki Taemani Faka-te-Agaga

it-1 220 ¶1

Faifaiga mo Tāga

Te tuku atu o lima ki luga i mata o se tino mate. A pati a leova ki a lakopo, ke “tuku ne Iosefa tena lima i luga i ou mata” (Ken 46:4), se auala e fai atu ei ke 'pono ne Iosefa a mata o lakopo māfai ko mate, se tiute telā e 'tau o fai ne te tamaliki tagata toekimua. Tela la, e foliga mai i te mea nei, me ne fai atu a leova ki a lakopo i te tulaga o te toekimua e 'tau o ave ki a Iosefa.—1No 5:2.

manatu mō sukesukega i te nwtsty mai te Gal 7:14

E toko 75 a tino katoa: Kāti ne seki siki mai ne Setefano se fuaiupu mai i Tusitusiga Tapu Epelu i te taimi ne tuku mai ne ia te aofaki katoa o te kaiga o lakopo i Aikupito e toko 75. E se maua a te aofaki tenei i Tusitusiga Epelu. E fai mai te Ken 46:26: “A tino katoa kolā ne 'mai i te gafa o lakopo kae ne olo fakatasi mo ia ki Aikupito, e 'tusa mo te toko 66, e se aofia i ei a avaga a tama a lakopo.” Fuaiupu e 27 e fai mai: “E 'tusa mo te toko 70 a tino katoa mai te kāiga o lakopo ne olo atu ki Aikupito.” I konei, e lua a auala kese'kese ne lau i ei a tino, a te

fuainumela muamua kāti ne aofia fua i ei a tino loa kolā ne au'mai i te gafa o lakopo kae ko te fuainumela i te lua ko te aofaki katoa o latou kolā ne o'mai ki Aikupito. E taku mai foki i te Eso 1:5 mo te Teu 10:22, i te aofaki o te kāiga o lakopo e toko “70”. Kāti ne tuku mai ne Setefano se aofaki i te tolu telā e aofia i ei a tino mai tafa o tamaliki mo mokopuna o lakopo. A nisi tino e fai mai me aofia i te aofaki tenei a tama'liki tāgata mo mokopuna o tama tāgata a Iosefa ko Manase mo Efalaima, kolā e taku mai i te 'fuliga a te *Septuagint* i te Ken 46:20. E fai mai a nisi tino me aofia i te aofaki tenei a avaga a tamaliki tāgata a lakopo kolā e se aofia i te fuainumela telā e taku mai i te Ken 46:26. Tela la, a te napa “75” kāti ko te aofaki katoa. A te aofaki tenei kāti ne tusi i 'kopi o Tusitusiga Epelu kolā ne fakaaoga i te senitenali muamua T.A. I tausaga e uke, ne iloa ne tino suke'suke me i te “75” ko te fuainumela telā e taku mai i te Ken 46:27 mo te Eso 1:5 i te *Septuagint* i te 'gana Eleni. E se gata i ei, i te 20 senitenali ne maua atu ne potu pepa e lua i Peluga Tusi mai te Tai Mate kolā e tusi i ei te Eso 1:5 i te 'gana Epelu, kae fakaaoga foki i ei te napa “75.” Kāti a te aofaki a Setefano ne puke mai i se tasi o tusitusiga mua konei. Faitalia me tefea te manatu e tonu, e fakaasi mai i te fuainumela a Setefano me 'kese a te auala ne fakaaoga i konei ke lau i ei a te aofaki o te kāiga o lakopo.

IUNI 15-21

KOLOA MAI TE MUNA A TE ATUA | KENESE 48-50

“E Uke a Mea e Fia Fakaasi Mai ne Tino Ma-tua”

it-1 1246 ¶18 lakopo

Mai mua malie o tena mate, ne fakamanuia ne lakopo ana mokopuna, ko tamaliki tāgata a Iosefa, kae auala i te takitakiga mai te Atua, ne

fakamanuia muamua faeloa ne ia a Efalaima te tamaliki foliki i tena taina matua ko Manase. Kae ki a Iosefa, telā ne tapolo ki ei te 'tofi o te toekimua, ne fai atu a lakopo: “Ka tuku atu ne au ki a koe se vaega e tasi o te fenua ke silia atu i vaega o ou taina, ko te fenua telā ne puke mai ne au mai i tino Amoli e auala i taku pelu mo taku kausana.” (Ken 48:1-22; 1No 5:1) Ona ko lakopo ne 'togi ne ia i se auala filemu se vaega o te laukele e pili ki Sekema mai tama tāgata a Hamola (Ken 33:19, 20), e foliga mai i te tautoga tenei ne fai ki a Iosefa se fakaasiga o te fakatuanaki o lakopo, me ne 'valo ne ia te fakatakavalega o tino Kanana ne tena gafa i aso fakamuli, e pelā me se mea ko oti ne fakataunu ne ia ki tena pelu mo tena kausana. (Ke onono ki te AMORITE.) A te 'tofi telā ne tapolo ki a Iosefa kae ne maua mai i te fenua ne fakatakavale ne latou, e aofia i ei a vaega e lua kolā ne tuku ki matakāiga o Efalaima mo Manase.

it-2 206 ¶1 Aso Fakaoti

Te Valoaga a lakopo i te Taimi ka Mate i ei. I te taimi ne fai atu a lakopo ki ana tama tāgata, “Maopoopo fakatasi mai ko te mea ke fakailoa atu ne au ki a koutou a mea kolā ka 'tupu ki a koutou i aso fakamuli” io me “i aso ka oko mai” (AT), ne fakauiga a ia ki te taimi fakamuli telā ka kamata o fakataunu i ei ana pati. (Ken 49:1) I se lua tupu senitenali mai mua, ne fai atu a leova ki te tupuna o lakopo ko Apelamo (Apelaamo) me ka fakapuapuaga ana fanau i tausaga e 400. (Ken 15:13) Tela la, a te taimi fakamuli telā ne fakasino ki ei a lakopo me ko “aso fakamuli” e se mafai o kamata vagana ke oti atu te 400 tausaga o puapuaga. (Ki fakamatalaga e uiga ki te Kenese 49, onono ki te mataupu e uiga ki tama tāgata a lakopo mai lalo i olotou igoa.) A te fakataunuga fakamuli o te valoaga tenā telā e aofia i ei te “Isalaelu a te Atua”i te faitu faka-te-agaga ko pili foki o fakataunu.—Kal 6:16; Lom 9:6.

Keli Malosi Atu ki Taemani Faka-te-Agaga

it-1 289 ¶2

Peniamina

A te atamai o te gafa o Peniamina i te taua ne fakaata mai i te valoaga a lakopo i te taimi ko pili i ei o mate telā ne fai atu ki tena tama pele penei: “A Peniamina ka tumau i te fekai e pelā me se kuli vao. Ka kai ne ia a tena manu ne ta i te tafataeao kae ka vaevae ne ia ana mea ne maua i te afiafi.” (Ken 49:27) A te gafa o Peniamina ne lauiloa i te lotou atamai o fakaeva a fatu i siligi faitalia me ko te lima fakaatamai io me ko te lima fakamaui kae ke poko tonu loa “i se laulu.” (Fam 20:16; 1No 12:2) A te Famasino ko Euta telā e tau ki tena fakamaui kae ne tamate ne ia te Tupu sauā o Ekeloni, se tino Peniamina. (Fam 3:15-21) E lavea foki ne tatou me “i te tafataeao” o te malo o Isalaelu, ne fili mai i te matakāiga o Peniamina, e tiga loa ko “te ‘toe matakāiga foliki eiloa,” a te tupu muamua loa o Isalaelu, ko Saulo te tama a Kiso, se tagata tau malosī telā ne taua atu ki tino Filisitia. (1Sa 9:15-17, 21) Kae penā foki “i te afiafi,” e pelā mo te mea e iloa ne tino Isalaelu, ne o'mai a te Tupu Fafine ko Eseta mo te Tino Pule ko Moletakai mai te matakāiga o Peniamina, kolā ne faka'sao ne lāua a tino Isalaelu i te faiga ke tamate latou i taimi o te Emupaea o Pelesia. —Est 2:5-7.

IUNI 22-28

Keli Malosi Atu ki Taemani Faka-te-Agaga

g04 4/8 6 ¶5

Mose—Se Tino Tonu io me se Tino i Tala 'Kai?

E mata, e faigata ke tali'tonu me mafai ne se tama fafine a te tupu o Aikupito o puke se tamaliki penā? Ikai, me akoako i talitonuga a tino Aikupito, i faifaiga a'lofa e mafai o talia i ei se tino ke fano ki te lagi. Kae ki te pukega o se tamaliki, e fai mai a Joyce Tyldesley se tino sukesuke ki mea mua: “A fafine mo tāgata Aikupito e 'pau loa te lotou tusaga e maua. E 'pau

te lotou aiā i mea tau tulafono mo mea tau tupe, faitalia me se a tou tulaga, kae . . . mafai foki ne fafine o puke olotou tamaliki.” E fakamaui i loto i te tusi ko te *Adoption Papyrus*, se fafine Aikupito e puke ne ia ana pologa mō fai ana tama. Kae pelā mo te 'togiga o te mātua o Mose ke faū kae tausi ne ia te tamaliki, e fai mai te *The Anchor Bible Dictionary*: “A te togī telā ne tuku ki te matua tonu o Mose ke tausi ne ia tou tagata . . . e 'pau loa mo faiga o feagaiga i Mesopotamia e uiga ki te pukega o tamaliki.”

IUNI 29–IULAI 5

KOLOA MAI TE MUNA A TE ATUA | ESOTO 4-5

“Ka Fakatasi Atu Eiloa Au ki a Koe i te Taimi e Faipati ei Koe”

w10 10/15 13-14

Fakamasakoga—Se a te Kilokiloga a leova ki ei?

“*E se mafai ne au.*” E mafai o mafaufau koe me e se mafai ne koe o fai pelā me se tino talai o te tala 'lei. E isi foki ne tavini fakamaoni a leova i aso i te Tusi Tapu ne mafaufau foki me e se mafai ne latou o fai a tiute ne tuku atu ne leova ki a latou. Mafaufau ki te fakaakoakoga a Mose. I te taimi ne maua ne ia te fakatonuga mai i a leova, ne fai atu a Mose: “Fakamolemole eiloa e leova, kae ko au e sē se tino e poto i te faipati, mai i taimi mua eiloa mo te taimi tenei e faipati mai ei koe ki tau tavini, me e tuai taku faipati kae 'lave foki toku alelo.” E tiga loa ne fakatalitonu atu a leova me ka fesoasoani atu a ia, ne tali atu a Mose: “Fakamolemole eiloa e leova, uga atu so se tino e manako koe o uga atu.” (Eso. 4:10-13) Se a te mea ne fai ne leova?

(**Esoto 4:11, 12**) Muna leova ki a ia: “Ko oi ne faite ne ia te gutu o te tagata io me ko oi ne fai ne ia a tino ke gū'gu, 'tuli, 'kite 'lei, io me 'kivi? E a, e se ko au, leova? ¹² Tela la, na fano nei kae ka fakatasi atu eiloa au ki a koe

i te taimi e faipati ei koe, kae ka akoako atu ne au ki a koe a pati e 'tau o fai ne koe."

w10 10/15 14

Fakamasakoga—Se a te Kilokiloga a leova ki ei?

Ne seki taofi ne leova a Mose mai te faiga o tena tiute. Kae ne fili ne leova a Alona ke fesoasoani ki a Mose i te faiga o tena tiute. (Eso. 4: 14-17) E se gata i ei, i tausaga fakamuli ifo, ne fakatasi atu faeloa a leova ki a Mose kae ne tuku atu ne ia so se mea telā ne manako a ia ki ei ke mafai o fakataunu tena tiute mai te Atua. I aso nei, e mafai o talitonu koe me ka fakamalosi ne leova a taina atamai ke fesoasoani atu foki ki a koe i tau taviniga. Kae sili i mea katoa, e fakamautinoa mai ne te Muna a te Atua ki a tatou me ka talia ne leova ke fai ne tatou te galuega telā ne fakatonu mai ne ia ke fai.—2 Ko. 3:5; onoono ki te pokisi "The Happiest Years of My Life."

Keli Malosi Atu ki Taemani Faka-te-Agaga

w04 3/15 28 ¶4

Fesili Mai Tino Fai'tau

A pati a Sepola a "koe se tagata fakaipoipo o te toto ki a au" e se ne pati masani. Se a te mea e fakaasi mai i ei e uiga ki a ia? Mai te fakalogo ki te fakatonuga e uiga ki te pilitome, ne fakaasi atu ne Sepola me ko talia ne ia se feagaiga o te fesokotakiga fakapito mo leova. E fakaasi mai i te Tulafono o te feagaiga telā ne tuku fakamuli atu ki tino Isalaelu me i te feagaiga o te fesokotakiga fakapito, e fai pelā i a leova ko te tagata avaga kae ko te suā tino io me se potukau e fai pelā me ko te fafine avaga. (Ilelema 31:32) Tela la, i te fakasinoga ki a leova (e auala i tena agelu) e pelā me "se tagata fakaipoipo o te toto," ne fakaasi mai ne Sepola a tena fakalogo ki fakanofonofoga o te feagaiga tenā. E pelā me ko oti ne talia ne ia tena tulaga e pelā me ko te fafine avaga i te feagaiga o te pilitome, kae ko leova ko te tagata avaga. Faitalia me se a te mea ka tupu, ona ko

tena poto o fakalogo ki te fakatonuga a leova, ne fakasao ei ne ia te ola o tena tamaliki tagata mai se tulaga fakamataku.

it-2 12 ¶5

leova

A te "iloa," e se fakauiga fua ki te masani o koe ki se mea io me se tino. A te tagata valea ko Napalu ne iloa ne ia te igoa o Tavita kae ne fesili atu loa, "Ko oi a Tavita?" ne fakauiga a tena fesili me, "Ne a ana mea ne fai?" (1Sa 25:9-11; fakatusa ki te 2Sa 8:13.) Kae penā foki a pati a te Falao ne fai ki a Mose: "Ko oi a leova, ke fakalogo au ki a ia kae uga atu a tino Isalaelu ke olo kea'tea? E se iloa lele e iloa ne au a leova, kae e se gata i ei, ka se uga atu e iloa ne au a tino Isalaelu ke olo kea'tea." (Eso 5:1, 2) Ne fakaasi faka'lei mai i pati konā a te Falao me e se iloa ne ia i a leova ko te Atua tonu io me isi sena pule ki luga i te tupu o Aikupito mo ana mea e fai, io me isi sena malosi ke fakataunu Tena manakoga telā ne fai atu ne Mose mo Alona. Kae nei la, a te Falao mo tino katoa o Aikupito, fakatasi mo tino Isalaelu ka iloa ne latou te uiga tonu o te igoa tenā, mo te tino i o ia te igoa. E pelā mo te mea ne fakaasi ne leova ki a Mose, a te mea tenei ka iku atu ki te fakataunuga ne te Atua a tena fuafuaga ki tino Isalaelu, ke fakasaoloto latou, tuku atu ki a latou te Fenua o te Folafofaga, kae fakataunu i ei a Tena feagaiga ne fai ki olotou tupuga. I te auala tenei, e pelā mo pati a te Atua, "Ka iloa ei ne koutou i a au ko leova te otou Atua."—Eso 6:4-8; ke onoono ki te ALMIGHTY.

